

name in de laatste hoofdstukken, beweringen te doen, die geen bevestiging vinden in zijn eigenlijke verhaal. Een dergelijke situatie kan echter alleen maar stimuleren tot verder onderzoek!

H. van der Hoeven

Johan de Vries, *De Nederlandse economie tijdens de 20ste eeuw. Een verkenning van het meest kenmerkende* (Antwerpen-Utrecht: De Nederlandsche Boekhandel, 1973, 207 blz., f19,90).

Aan een overzicht van de economische geschiedenis van de twintigste eeuw bestond reeds geruime tijd een grote behoefte, vooral omdat de belangstelling voor deze periode zo toenam. Daarom alleen al zou het verschijnen van dit boek verheugend zijn. Er is echter meer. De schrijver zegt dat er behoefte is aan voorlichting van allen die de economische lijn der historie verder dan tot 1940 doortrekken, het jaar waarin Brugmans' *Paardenkracht en mensenmacht* zijn studie afbreekt. Maar dan had hij kunnen volstaan met hierbij aan te sluiten. De Vries schenkt echter zeer veel aandacht aan de periode tot 1940. Hij behandelt die tijd echter, en dat is belangrijk, op een andere wijze. Hij schrijft integrale geschiedenis, waarbij de economische groei centraal staat, die hij achtereenvolgens belicht vanuit de structuur, de conjunctuur en de economische politiek. We dachten dat deze benadering niet alleen mocht worden ingegeven door de noodzaak om beknopt te zijn, zoals de schrijver zegt, maar ook getuigt van een moderne aanpak. De economische structuur wordt behandeld vanuit een vijftal gezichtspunten: de structuur naar economische sectoren, de verbondenheid met de wereldeconomie, de differentiatie naar regionale gebieden, de grootte der bedrijven in de onderscheiden sectoren en tenslotte de overheid. Het kenmerk van de structurele ontwikkeling blijkt de economische groei te zijn.

Vervolgens worden de factoren behandeld die de economische groei bepalen, de geografische-, de demografische-, de technologische-, de ideologische- en de economische factoren.

Bij de bespreking van de conjunctuur wordt gebroken met de chronologie. Periodes met dezelfde conjuncturele kenmerken worden steeds in een hoofdstuk behandeld. De meeste aandacht krijgt de economische politiek. Achtereenvolgens komt de economische politiek van het vrijhandelsland, van malaise en oorlog, van herstel en groei aan de orde. Een uitgebreide literatuurlijst en een register sluiten het geheel af.

We menen dat dit boek zeer goede diensten kan bewijzen aan diegenen die zich met de economische geschiedenis van de twintigste eeuw willen bezig houden en een goed voorbeeld is hoe een stuk economische geschiedenis kan worden opgezet. Toch hebben we wel enkele bedenkingen. Storend zijn de uitgebreide bronvermeldingen, die steeds in de tekst zijn opgenomen. Ook de wijze waarop het vaak veelvuldige cijfermateriaal op enkele plaatsen in de tekst is opgenomen maakt het lezen niet eenvoudiger. Minder gelukkig vinden we het gebruik van beeldspraak, dat slechts suggereert, maar niets duidelijk maakt. Eén voorbeeld hiervan willen we noemen. Wat wil het zeggen dat guirlandes van groei in de plaats komen van golven van conjunctuur? (107) Jammer is ook, dat de gegevens van een aantal tabellen niet verder gaan dan de jaren die de schrijver in de aangehaalde bronnen aantrof. Zo eindigt tabel XVI op bladzijde 45 over het ledental van de vakverenigingen in Nederland sedert 1910 met de gegevens van 1967 omdat de bron: *Zeventig jaren statistiek in tijdreeksen* daar ook eindigt. Maar in 1973 had men toch wel

over meer gegevens kunnen beschikken? Tenslotte betreuren we het, zonder dat dit kritiek inhoudt, dat de schets zo beknopt moest blijven. Maar ondanks deze bedenkingen, we zeiden het reeds, is kennisneming van dit boek zeer aan te bevelen.

G. J. Meijer

J. L. J. Bosmans, *De Nederlander mr. A. R. Zimmerman als commissaris-generaal van de Volkenbond in Oostenrijk 1922-1926* (Nijmegen: Drukkerij Gebr. Janssen B.V., 1973, xvi + 329 blz.).

Het is altijd treffend wanneer een jong geleerde het klaarspeelt vóór zijn dertigste levensjaar te promoveren. In het geval van dr. Bosmans, van wie ik dit uit zijn toegevoegd *curriculum vitae* weet, geldt het eens te meer, daar hij over een bepaald niet gemakkelijke materie een alleszins gaaf boek heeft geschreven. Het is voortreffelijk ingedeeld, helder en met nuance geschreven, voorzien van een personenregister en een samenvatting in het Duits. Nu tegenwoordig de zetduivel zo moeilijk in bedwang te houden is, verdient het een compliment dat drukfouten ontbreken; 'uitwijdingen' op bladzijde 256 voor 'uitweidingen' vormt een uitzondering. Voorts schrijft men de naam van de economist Anton Gijn niet met y, maar dit wordt consequent volgehouden. De illustraties zijn goed gekozen, fraai daarbij de tekeningen, kleine strips eigenlijk, van Oostenrijkse zijde die flitsend iets laten zien van het standpunt van de tegenpartij. Uit dit alles kan bij voorbaat duidelijk zijn dat ik veel waardering heb voor deze Nijmeegse dissertatie die de meesterhand verraadt en naar meer, van eenzelfde standaard, doet uitzien. Bosmans stelt ons nog een en ander over Zimmerman in het vooruitzicht en is thans als medewerker aan de Katholieke Universiteit belast met de beschrijving van de parlementaire geschiedenis van Nederland na 1945. De vermelde waardering sluit natuurlijk niet uit dat er punten van discussie overblijven; het valt nauwelijks anders te verwachten in zo een gecompliceerde stof.

Een gecompliceerde maar ook belangrijke stof; het één hangt in dit geval met het ander samen. Men beseft het wanneer men iets nauwkeuriger weet waarover het boek gaat. Van de staatkundige en economische chaos die de Eerste Wereldoorlog achterlaat, vormt de ontbinding van de Oostenrijks-Hongaarse monarchie een onderdeel. Het nieuwe, sterk verkleinde Oostenrijk is het eerste land dat van de jonge Volkenbond steun ontvangt bij zijn reconstructie, toegespitst op de sanering van zijn staatsfinanciën. De daarbij gevolgde methode komt erop neer dat de Oostenrijkse regering een internationale lening uitschrijft ter dekking van begrotingstekorten gedurende twee jaar, waaraan parallel een hervormingsprogramma wordt uitgevoerd dat tot sluitende begrotingen zal leiden. Voor de regeling van de besteding der lening en het toezicht op het hervormingsprogramma treedt een neutrale figuur op namens de Volkenbond, de als burgemeester van Rotterdam bekende mr. A. R. Zimmerman. Het belang van de stof is hiermee zonneklaar, als een facet van de moeizame en weinig geslaagde pogingen om tot stabiele staatkundige en economische verhoudingen in het naoorlogse Europa te geraken. Een algemene vergelijking met wat na de Tweede Wereldoorlog in dit opzicht is geschied, dringt zich op. Een meer Nederlands getinte lijn is de activiteit van landgenoten bij dit soort werkzaamheid, lopend van Zimmerman, Bruins, Pelt naar de meer recente tijd met Liefwinck, Boerma, Witteveen, Van Lennep en Luns, om slechts enkelen te noemen. Dr. Bosmans zou in deze lijn stellig navolging kunnen vinden. Overigens kan men de algemene vergelijking eveneens ten opzichte van een verderaf gelegen verleden maken door zich af te vragen wat